

Kayseri'deki Büyük Ölçekli İmalat Sanayisi Girişimcilerinin Girişimci Tipolojileri Bakımından Değerlendirilmesi

An Evaluation of Large-Scale Manufacturing Industry Entrepreneurs in Kayseri in Terms of Entrepreneur Typologies

Senay OĞUZTIMUR

ÖZET

Bu yazıda Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü tarafından desteklenmekte olan “Kayseri'deki Büyük Ölçekli İmalat Sanayisinin Geliştirilmesinde Bir Araç Olarak Ulaştırma ve Lojistik Sektörlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı, 2011-03-02-GEP01 numaralı araştırma projesinin ilk aşama bulguları sunulmaktadır. Araştırmanın amacı, bölgesel rekabet unsurları arasında yer alan girişimcilik unsurunu, Kayseri kenti imalat sanayisi girişimcileri özelinde değerlendirmek ve söz konusu girişimcilerin niteliksel farklılıklarını dikkate alarak bir tipoloji oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda ildeki sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve 2010-2012 yılları arasında en az bir kez ISO 1000 kayıtlarına girmiş 32 firma ile kalitatif bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk bulgularına göre Kayseri'deki girişimci profili ağırlıklı olarak “esnaf girişimci” biçimindedir. Bu girişimci tipinin temel özellikleri; küçük yaşta itibaren işiyle yoğrulması, dolayısıyla kısıtlı eğitim imkanları olabilmesi, genellikle bir başka firmada profesyonel iş deneyimi olmaması, işin geliştirilmesi konusunda esnek olmayan yönetim biçimini benimsemesi, ürün ve ekipman konusunda sınırlı açılımları tercih etmesidir. Ayrıca, mali kaynakları çeşitlendirmekten ve bunun paralelinde belirsizlik durumlarında risk almaktan kaçınmak, uzun vadeli fırsatları değerlendirmek konusunda da mesafeli durmak da esnaf girişimcinin özellikleri arasındadır.

ABSTRACT

The beginning findings of the research project, titled “Enhancing Logistics Sector As a Tool in Order to Improve the Competitiveness of Large Scale Manufacturing Industry in Kayseri” that is supported by Yıldız Technical University Scientific Research Project Coordination Department, are being stated in this research brief. The missions of this article are to evaluate the “entrepreneurship” as being one of the regional competition factor to specify the manufacturing industry entrepreneurs in Kayseri and to determine the typology of the mentioned entrepreneurs. In accordance with this purpose, field research had been realised within 32 large industrial firms in Kayseri of which had achieved to be ranked in top 1000 industrial enterprises between 2010-2012 ones at least. As regards to the beginning findings, the evaluated entrepreneur profile in Kayseri could predominantly be accepted as “craftsman” entrepreneurs. The basic characteristics of this type of entrepreneurs are as following: kneaded with business life even from early ages, therefore limited education opportunities, generally lack of experience as professional in any other firms, adopt inflexible management style, prefer restricted expansion with regard to products and equipments. In addition, remaining distant to diversify financial tools and correspondingly avoiding to take risk in uncertainty circumstances and utilizing the opportunities in long term are the characteristic of craftsman entrepreneurs.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
Department of Urban and Regional Planning, Yıldız Technical University Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey.

Başvuru tarihi: 28 Kasım 2013 (Article arrival date: November 28, 2013) - Kabul tarihi: 12 Aralık 2013 (Accepted for publication: December 12, 2013)

İletişim (Correspondence): Senay OĞUZTIMUR. **e-posta (e-mail):** oguztimurs@yahoo.com

© 2013 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2013 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Girişimcilik, ekonomik büyümede, istihdamın artırılmasında, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Literatürde ekonomik büyüme ile girişimcilik arasında pozitif bir ilişki olduğu ve istihdam artışının önemli bir kısmının yenilikçi girişimler tarafından sağlandığına işaret edilmektedir. Bugün geldiğimiz noktada, dünya ekonomisinin en küçük aktörü olarak kabul edilen girişimcinin gücünün arttığı ve küresel ekonominin oluşumunda girişimcinin artığı; “en güçlü oyuncu” olduğu kabul edilmektedir.¹ Artan önemi nedeniyle girişimcilik, iktisatçıların, işletmecilerin, toplumbilimcilerin olduğu kadar bölge plançılarının da ilgisini çekmektedir.²⁻⁴

Girişimci, fırsatları yakalayan, gerekli riski alarak sosyal, ekonomik ve fiziki kaynakları yatırıma dönüştüren, yenilikçi ve değişimi başlatan kişi olarak görülür.⁵ Girişimci tanımının içerisinde yenilik ve inovasyon unsurlarının önemli bir yeri vardır.

Girişimcilik ekonomik, sosyal ve kültürel yapıdan etkilenmekte ve bu yapıları etkilemektedir. Kişinin sosyal çevresi, ailesi, eğitimi, öğretmenleri, yakın arkadaşları, içerisinde bulunduğu kültür, beşeri ve sosyal sermaye kapasitesi, o kişinin girişimci olmasında ve girişimcilik başarılarında belirleyici olmaktadır. Girişimcileri etkileyen böylesine geniş bir dizi unsur, “girişimcilik” kavramının farklı bakış açılarıyla kavramsallaştırılması ve çeşitlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Girişimciliğin dört ana akım tarafından kavramsallaştırıldığı söylenebilir. Bunlar arasında kronolojik olarak da ilk yorumlar, 1860-1880 yıllarında, Von Thünen’in de içinde olduğu subjektivite üzerinden girişimcilik kavramının değerlendirilmesidir. İkinci ana akım, 1890-1920’li yıllarda, girişimciliği, ekonomideki başlıca aktör olarak tanımlamaktadır. Devamında gelen pek çok düşüncenin de özünü oluşturan bu yaklaşımın öncülerinden birisi Schumpeter’dir. Schumpeter, dengesini arayan kapitalist ekonomik sistemin yeni dengelere ulaşmayı ararken yenilik, girişimcilik kavramlarının önemine işaret etmiştir. Üçüncü ana akım, 1980’lerden sonra kabul gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, istihdam ve ekonomik büyüme üzerinden değerlendirme yaparak girişimcilik konusunu ele almıştır. Bu akımın ilk temsilcilerinden birisi olan Galbraith, ekonominin temel birimi olarak gördüğü büyük işletmelerin üretimdeki önemine işaret ederken; Birch, Becattini, Brusco, odağında küçük girişimlerin olduğu endüstriyel bölgeleri ele alan yayınlar yaparak bu düşünceye referans vermektedirler.⁶ Dördüncü ve son ana akım ise, kronolojik olarak ekonomik

büyüme yaklaşımlarından önce yani 1900’lü yılların ortalarında ortaya çıkmış ve girişimciliği insan davranışları bağlamında incelemiş olan akımdır. Bu yazının temelini oluşturması nedeniyle, 4. sırada ele alınmıştır. Hagen bu akımın önde gelen teorisyenlerindedir. Hagen, daha önce yazılanlardan farklı olarak; üretim biçimi değiştiğinde, toplumların da değişmesine, toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesinde girişimcilerin önemli payı olduğuna işaret etmiştir. Bu akımda yer alan Smith’in girişimci tipolojisi, 1967’de orta attığından bugüne hala kabul gören en önemli tipolojilerden birisidir. Girişimcilerin, homojen olmayan yapısına değinerek, bir gruplandırma yapan Smith⁷ (1967 tarihli, *The Entrepreneur and His Firm* adlı kitabında), esnaf girişimci (craftsman) ve fırsatçı girişimci (opportunist) ayrımını yaparak önemli bir yaklaşım geliştirmiştir. Smith, esnaf girişimci ile, küçük yaştan itibaren işiyle yoğrulan, dolayısıyla kısıtlı eğitim olanakları olabilen, bugüne odaklanmış olan bir prototipten söz etmektedir. Smith’e göre, fırsatçı girişimci ise, profesyonel deneyimi olan, daha nitelikli eğitim almış ve gözünü bugüne değil, geleceğe çevirmiş olan bir girişimci modelidir. Smith’in bu tipolojik ayrımından, yatırım kapasitesi yüksek, yenilikçi ve vizyon sahibi olması nedeniyle, bölgenin gelişimine katkı sağlayan girişimcilerin, daha çok “fırsatçı girişimciler” oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Smith’in yaklaşımı, bu araştırmanın da temelini oluşturmaktadır.

Amaç

1990’lardan sonra ortaya çıkan ve bir süredir üzerinde akademik tartışmaların yapılageldiği “üçüncü yol” olarak da bilinen, bölgeye sermaye çekmede bölgenin kendi dinamiklerine işaret eden paradigma değişmesi; bölgesel gelişme dinamikleri arasında “girişimcilik” unsurunun da yer alması sonucunu doğurmuştur. Bu çalışmanın ana amacı, bölgesel rekabet unsurları arasında yer alan “girişimciliğin” somut bir mekanda tipolojik olarak ele alınmasıdır. Çalışmanın ikincil amacı ise, aynı bölge içinde birbirinden farklı girişimci tipolojilerinin varlığına işaret ederek, farklı tipolojilerin ortaya koyduğu avantaj ve dezavantajlara işaret etmektir.

Çalışma alanı olan Kayseri, Anadolu kaplanları olarak anılan kentler arasında yer almaktadır, Türkiye’nin rekabet gücü en yüksek kentlerinden biridir. Bu kentin binyıllardır ticari kapasitesinin yüksek olduğu ve bunda da girişimcilerinin payının büyük olduğu bilinmektedir.

Kapsam ve Kısıtlar

İstanbul Sanayi Odası (İSO), sanayi sektöründe faaliyetinde bulunan kuruluşları, 1968 yılından beri üretim-

¹ Naisbitt, 1994, s. 3-4.

⁴ Malecki, 2002, s. 931, Begg, 1999

² Budd ve Hirmis, 2004, s. 1016.

s. 801.

³ Turok, 2004, s. 1070.

⁵ Morrison vd., 2000, s. 59-61.

⁶ Landström, 2004, s. 26-28.

⁷ Smith, 1967, s. 22-30.

den yaptığı satışlardan elde edilen gelirlere göre sıralamaktadır. Bu sıralamaya göre 1. ve 2. 500 büyük firma kamuoyuna açıklanmaktadır. Kayseri'de imalat faaliyeti olan firmalardan 32 adedinin, 2010-2012 yılları arasında, İSO'nun ilan ettiği en büyük 1000 firma sıralamasına en az bir kez yer bulabildiği tespit edilmiştir. Türkiye bütününde kentler sıralamasında ise, sözü edilen yıllar için, İSO'nun en büyük 1000 firma sıralamasında İstanbul açık farkla liderken, Kayseri, 6 ila 9. iller aralığında yer almaktadır.

Alan çalışması için sadece en güncel yıl olan 2012 yılının değil, geriye dönük 3 yılın da (2012, 2011 ve 2010 yılları) değerlendirmeye dahil edilmesi sağlanmıştır. Bu firmalardan 27 adedi üç yıl içinde de istikrarla listede yer almayı başarmıştır. 2012 yılında listeye giren 29 firmaya ek olarak daha önceki yıllarda listeye girebilen 3 firma daha listeye dahil edilmiş ve 32 adet firma alan çalışmasının evrenini oluşturmuştur.

Yöntem

Bu çalışmanın temelleri, 2010 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmekte olan "Kayseri'deki Büyük Ölçekli İmalat Sanayisinin Geliştirilmesinde Bir Araç Olarak Ulaştırma ve Lojistik Sektörlerinin Değerlendirilmesi" başlıklı araştırma projesiyle atılmıştır.

Çalışmaya konu olan İSO en büyük 1000 sıralamasına giren toplamda 32 farklı firmanın tespit edilmesinin ardından; firmaların ve girişimcisinin davranışlarını değerlendirmek için yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Ancak 32 firmadan 4 tanesi çeşitli nedenlerle çalışmaya dahil edilememiştir. Bu durumda; 28 firmanın bizzat girişimcileriyle ya da girişimcilere yakın çalışma arkadaşlarıyla bir form üzerinden sorular sorulmuş, ayrıca derinlemesine sözlü görüşmelerle de çalışma zenginleştirilmiş, ankette sorulmayan önemli pek çok konuya da bu şekilde açıklık getirilmiştir. Yüzyüze ve kendi üretim tesislerinde yapılan görüşmelerin avantajı, girişimcileri kendi mekanlarında gözlemlene olanağı da vermesidir. Ayrıca yerel basın ve yerel sektörel yayınların izlenmesi, kent ve girişimcilerinin gündeminin izlenmesinde, iş anlayışlarının çözümlenmesinde önemli katkılar sağlamıştır.

Girişimci tipolojisine ilişkin literatür taramasında, Smith'in tipolojilerinin yaygın kabul gördüğüne değinilmiştir. Bu çalışmada da, girişimci tipolojisini belirlemesi için 8 ayrı durum/olgudan oluşan kriter dizisi oluşturulmuş ve girişimciler bu kriterlere odaklanarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmenin sonunda, bir girişimci profili ortaya çıkartılmıştır. Çalışmanın başlangıç bulgularına ulaşmak için kullanılan yöntem, frekans ana-

lizi olmuştur. Sayısal değerlendirmelerle; Kayseri'deki girişimci tipinin, girişimci tipolojilerinden hangisine daha yakın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın doğrusal programlama ve parametrik olmayan programlama yöntemleri ile analiz çalışmaları sürmektedir. Farklı analiz yöntemleriyle derinlemesine gelişmiş sonuçlara ulaşılabileceği öngörülmektedir.

Alan Çalışmasının İlk Aşama Bulguları

Smith'in 1967 yılında yaptığı çalışmasında girişimcileri temelde, esnaf ve fırsatçı girişimci olarak iki ana kategoriye ayırmaktadır. Bu iki ana akım, toplam 8 ana kritere göre- ki bu kriterlerin en önemlileri girişimci davranışları, geçmişten gelen birikimler, eğitim düzeyleri, risk algılarına ve riski yönetme biçimleri- şekillenmiştir. Bu kriterler Kayseri'deki alan çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendireler ışığında ulaşılan bazı sonuçlar şöyle olmuştur:

- Kayseri'deki büyük ölçekli girişimcilerin %75'i yüksek eğitim düzeyine sahiptir, bu nedenle fırsatçı girişimci kategorisindedir.

- Girişimcilerin, daha önce bir başka firmada ücretli çalışan statüsünde çalışma tecrübesi çok kısıtlıdır. Buna ek olarak aynı bağlamda değerlendirilebilecek bir diğer kriter ise, profesyonel yöneticilik deneyiminin varlığıdır. Bu deneyim kriteri de Kayseri'deki girişimciler için kısıtlı bir orana işaret etmektedir ve bu iki bakımdan da değerlendirildiğinde; Kayseri'deki girişimciler esnaf girişimci kategorisindedir.

- Kayseri'deki bahsi geçen firmaların neredeyse tamamının aile işletmesi olması, mali kaynak çeşitlendirmesinde içe dönük tutum izlenmesi beklentisi oluşturmaktadır ki, bu beklenti alan çalışmasında doğrulanmıştır. Finansal kurumlar, sermaye piyasaları ve iç kaynaklar üçlemesinden sermaye piyasalarına neredeyse hiç yaklaşmadığı, bunun yerine ağırlığı özkaynaklarda olan mali konumlanma yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, esnaflığa işaret etmektedir.

- Yönetim, örgütlenme ve iş koordinasyonu konusunda dışa kapalı, içe ve geleneksel yönetim modellerine dönük yaklaşımları tespit edilen girişimciler katı yapılarıyla esnaf girişimciliğe işaret ederken, yeniliklere yatkınlık, yönetimde esneklik, atak stratejiler geliştirme becerisi, fırsatçı girişimcilerle özdeşleşmiştir.

- Firmaların ağır küresel rekabet baskısı altında pazar alanlarını geliştirme mecburiyetleri incelendiğinde, yeni pazarlara açılmak bir risktir. Ancak firmaların büyük kalmaları için de çok önemlidir. Bütün firmalar yeni pazarlara yönelmek durumunda olmasa da, mev-

cut Pazar olanaklarını geliştirmek için de risk alabilirler. Kayseri'deki firmaların bu bakımdan riskten uzak durdukları, güvenli sulara seyretmeyi tercih eden politikaları olduğu görülmektedir.

- “Fırsatların ne kadar iyi değerlendirilebildiği” konusu, sayısallaştırması zorlu bir alandır. İşletmelerin, üretimi yatayda ve düşeyde parçalama, riski dağıtmak için yeni firma çatıları altında riski paylaşma, farklı kentlerde ya da kent içinde farklı coğrafi alanlarda yeni üretim alanlarına dağılma gibi bir dizi üretim organizasyonu unsuru ele alınarak bu zorluğun üstesinden gelmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmede, girişimcilerin hem fırsatçı hem de esnaf girişimci niteliklerini bir arada sergiledikleri tespit edilmiştir.

- Girişimcilerin makro ekonomik yapıdaki dalgalanmalar, siyasi istikrarsızlık dönemleri gibi belirsizliğe yol açan durumlarda firmalarının yönetim stratejilerini şekillendirmeleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Alınan yanıtların güven ortamı oluşana ve belirsizlik ortamı geçene kadar; yatırımları durdurdukları, üretimi kısıtladıkları, talebin gerisinde kalmak pahasına üretimi yavaş bir biçimde sürdürdükleri, yeni yatırımlardan kaçındıkları ve istikrarlı bir ortam oluşana kadar yeni iş ilişkilerine girme konusunda tereddütlü davrandıkları tespit edilmiştir. Bu davranış biçimi, esnaf girişimciliğe özgüdür.

İlk Aşama Bulgularından Elde Edilen Sonuçlar

Kayseri'deki büyük ölçekli firmaların girişimci profiline değerlendirmeyi, ardından bu değerlendirmeden çıkan sonuçları kentsel bölgenin rekabet gücü çerçevesinde ele almanın planlandığı çalışmanın ilk aşama bulguları ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre, Kayseri'deki sanayinin alt sektörlerine dağılımı ve firma yapıları incelendiğinde, mobilya imalatının domine ettiği bir yapı ile karşılaşılmaktadır. İmalat sanayisinin alt sektörlerinin çeşitliliğinde gözlenen tutuculuk, katma değeri yüksek (ve özellikle inovatif) sanayi kollarının gelişmesini de zorlamaktadır. Kentin ekonomisinin katma değeri düşük, önemli ölçüde vasıfsız işgücüne dayalı, yükte ağır, değerinde hafif ürünlerden oluşan deseni; kenti rekabet gücü bakımından güç bir duruma sokmaktadır.

Kayseri'de katma değeri düşük, inovasyona çok yatkın olmayan, genellikle vasıfsız kol gücüne dayalı sanayi türünün kendisi; girişimcileri yeni pazarlara açılımlar, yeni üretim ve yönetim modellerine, yeni finansal araçlara yönelim gibi üretim yapısını doğrudan etkileyen unsurlar konusunda zorlamaktadır. Yüksek maliyetlerle baş etmeye çabalayan girişimciler, genellikle ancak üretimin rutinini sağlanmasına konsantre olmakta, gelecek için vizyoner yaklaşımlar zaman zaman ikinci planda

kalabilmektedir. Oysa girişimcilerin, profesyonel yönetim anlayışını geliştirmesini sağlayacak olan eğitim, iş ve profesyonel yöneticilik deneyiminin oluşması ve gelişmesi, kentsel orta sınıfın gelişimini hızlandıracaktır. Bu hızlandırma, çarpan etkisiyle kentsel yaşam kalitesini, kentsel donatıların çeşitlenmesini, hizmetler sektörlerinin birbirilerinin etkisiyle daha nitelikli hizmet sunmasını sağlayacaktır. Kentte dış kaynak kullanımının artması yan sektörlerin, aracı kurumların, mali piyasaların da gelişmesini sağlayacaktır. Bir yandan da çeşitli uzmanlık alanlarında istihdamların yaygınlaşması, kentteki eğitim kurumlarının, bu gereksinimi karşılamak üzere eğitilmiş profesyonel yetiştirmesine hız vermesini sağlayacaktır. Kayseri'deki büyük ölçekli girişimciler, yoğun rekabet baskısı altında; bir anda kendilerini çeperde bulmamak için; yeniden yapılanma konusunda daha aktif olmalı, kendi firmalarını ve kentin ekonomisini daha vizyoner bir şekilde konumlandırmalıdır.

Kaynaklar

1. Amin, A., (1999), “Learning, Proximity And Industrial Performance: An Introduction”, Cambridge. Journal of Economics., Vol. 23, No:2 pp. 369.
2. Bilen, G. “Türkiye’de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu” Bölgesel Kalkınma ve Yönetim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 2007.
3. Begg, I., (1999), “Cities and Competitiveness”, Urban Studies, Vol.36, No.5-6, pp.795- 809.
4. Budd, L., and A. K. HIRMIS, (2004), “Conceptual Framework for Regional Competitiveness”, Regional Studies, Vol.38.9, pp.1015-1028, December 2004.
5. Landström, H, (2004), “Pioneers in Entrepreneurship Research”, Crossroads of Entrepreneurship, Ed. Guido Corbetta, Morten Huse, Davide Ravasis, Kluwer Academic Publishers, Springer Science and Business Media, Inc. Dordrecht, pp. 13-33.
6. Malecki, E. J., (2002), “Hard and Soft Networks for Urban Competitiveness”, Urban Studies, Vol. 39, Nos 5-6, pp. 929-945.
7. Morrison, A. (2000), “Entrepreneurship: What Triggers It?”, International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research, V:6, No: 2, pp.59-71.
8. Naisbitt, J., (1994), Global Paradoks: Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları, Çev: Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul, s: 3-4.
9. Smith, N.R. (1967), “The Entrepreneur and His Firm: The Relationship between Type of Man and Type of Company”. Bureau of Business Research, East Lansing, Michigan: Michigan State University Press.
10. Turok, I., (2004), “Cities, Regions and Competitiveness”, Regional Studies, Vol. 38.9, p. 1069-1083, December 2004.

Anahtar sözcükler: Girişimcilik; bölgesel rekabet; Kayseri.

Key words: Entrepreneurship; regional competitiveness; Kayseri.